

האם 'הזכות למצויינות' הנה אכן זכות?!

ורד עצמון NeveRest



תוכנית חדשה ומבטיחה בוחנת את ההבדלים בין 'הצטיינות' ל'מצויינות'
והאם מערכת החינוך אכן מאפשרת לכלל הילדים לחוות 'מצויינות'
בתהליך הלימודי?!
מהן ההשלכות והאם ניתן להגיע להישגים בדרך אחרת?



רבים מאתנו "סובלים" מדימוי עצמי נמוך ששורשיו נעוצים עוד בבית הספר היסודי. מסתבר שאת המורה למתמטיקה, רובנו זוכרים: המצליחים- לטובה, ואלו שהצליחו פחות- לא תמיד לטובה. למה דווקא את המורה למתמטיקה? היות ששפה ומתמטיקה הנם מקצועות הליבה במערכת החינוך שלנו. "לא ייצא ממך כלום!" נאמר לא פעם לילדים שלא הצליחו במקצועות הליבה, או שסבלו מקשיי לימוד שונים. הצלחה בנסיעה על סקטבורד', למשל, שלא לוותה בהצלחה בחשבון ושפה, מיתגה את הכדורגלן כ"כשלו"ן וככזה, הוא לא זכה ללגיטימציה ולהכרה להצלחותיו. בנוסף, חוסר הצלחות או היותנו "ממוצעים" בתחומי הליבה, מיצבו את תפיסתנו העצמית לגבי יכולותינו: "להשיג יותר" נתפס לפעמים כבלתי אפשרי או לכל הפחות קשה ביותר. רבים "סוחבים" איתם תחושות אלו לכל חייהם.

נתוני משרד החינוך מצביעים על כ- 3% המוגדרים כמחוננים ועל כ 15%-5% כמצטיינים המשתתפים בתוכניות "מצויינות" למיניהן. כלומר עד 95% מהילדים נתפסים כממוצעים או מטה, וככאלו לא יזכו להתייחסות מיוחדת ובוודאי שלא לתעודות הצטיינות.

האם אנו מעריכים את הצורך של הילדים בהכרה בהישגיהם יתר על המידה?

אולי זה לא כל כך חשוב להם?
בסקר שנערך בקרב 293 ילדים בגילאי ג'-ה' נשאלה השאלה 'האם היית רוצה לקבל תעודה מצויינות בבית הספר?' 91% מהילדים ענו "כן!".
כלומר הרצון להגיע למקום זה כמו גם הרצון לקבל הכרה בו- חשובים להם ביותר.
כאמור, לצערנו לרובם אין סיכוי להגיע לשם ובהתאמה, גם הצורך הנרחב ביותר- 91% לא יקבל מענה!

"למידה משמעותית"

מהסקר עולה גם כי תפיסת התהליך הלימודי בכתה עדיין מסורתי ביותר: התלמידים בטוחים כי היחידה שממנה ניתן ללמוד בכתה היא המורה. לשאלה ששאלנו בתחילת השנה: "האם יש לי מה ללמוד מתלמידים אחרים בכתה?" השיבו 51% מהילדים, הרוב, כי יש להם מעט מאוד מה ללמוד מחבריהם בכתה ורק 29% דרגו בשלושת המקומות הראשונים את ההיצע והנכונות ללמוד מחבריהם.
בשנה בה עולה השיח ומוצבים יעדים ל'למידה משמעותית' שבהגדרתה מגייסת מגוון אינטליגנציות, יכולות ושותפים לתהליך הלמידה להפיכתו למשמעותי ובעל השלכות ארוכות טווח, תשובה זו מקבלת ממד נוסף ואקוטי לתהליך הלמידה. האם העמיתים שלי תורמים לי לתהליך הלמידה או שמא נתפסים כמפריעים לי?!
אם אני מראש תופס אותם ככאלו שאין לי מה ללמוד מהם, איני רואה ערך מוסף ללמידה קבוצתית ומכאן לירידה ישירה בגיוס שיתוף הפעולה שלי לעבודת צוות כמו גם הערכה הדדית הפותחת תקשורת מקדמת לכל תהליך בינאישי ובו גם למידה משותפת.

האם זה מעגל קסמים?

בואו נסכם עד כאן: הילדים רוצים הכרה בהצלחותיהם, יחד עם זאת, הילדים לא תופסים את חבריהם ככאלו שניתן ללמוד מהם, תשובה המשליכה גם על תפיסתם העצמית.

האם חוסר הערכה לסביבה נובע מחוסר הערכה עצמית שמקרין על חוסר יכולת אישית שגורר חוסר הערכה מהסביבה וחוזר חלילה?

נבחן את השגרה בכתה המסורתית: הילד יושב שעות רבות בכתה ולומד. לימודיו מתמקדים בעיקר במקצועות הליבה בהם שפה וחשבון. במידה והוא "זכה" במתנת הפרעת הקשב והריכוז (קש"ר) יהיו הישגיו נמוכים יותר. הישגים נמוכים משפיעים במקרים רבים על תפיסה עצמית וחוזר חלילה.

כ- 40% מהילדים מאובחנים כבעלי קש"ר.

ילד אשר התמודד, בדרך כלל בקושי רב ובהשקעה עצומה עם מגבלותיו, והצליח להשיג הישגים נאים, לרוב עדיין לא יגיע לדרגת 'מצטיין' ולכן לא יזכה להכרה כתלמיד מצטיין ומיציבו בכתה ובבית הספר לא יהיה ככה. זאת למרות ששהיג גדולה מכל ילד אחר בכתתו, אך עדיין יש ילדים שציונם טוב משלו. ה"בעיה" הנה שברוב המקומות המיצוב מתייחס רק לציון הסופי.

וכך, הילד שהשקיע יותר מכולם, התאמץ מאוד וגם התקדם- יזכה במקרה הטוב להערכה אישית מהמורה שלו, אך לציון המיוחל, המהווה מדד להצטיינות, למיצוב ותנאי לקבלה לתוכניות יוקרתיות בבית הספר – הוא לא יגיע.

הילד נמדד בבית הספר ביחס לאחרים, כלומר על 'הצטיינות' שהיא תמיד השוואתית.

הילד לא נמדד על הדרך האדירה שעשה ביחס לנקודת הפתיחה שלו, ביחס לעצמו, היא אינו נמדד על המצויינות האישית שלו אלא תמיד ביחס לאחרים.

גם תעודות 'הצטיינות חברתית' המיוחסת לתחום "רך" יותר, מתייחסת לזה שהיה טוב יותר מהאחרים, שוב השוואתית ולא באופן אישי.

ההשלכות, במגוון תחומים, הן עצומות: תפיסה עצמית, בטחון עצמי, מיצוב כתתי, מיצוב בית ספרי, מיצוב משפחתי. השותפים הנם: הילד עצמו, המורה, בית הספר, ולא פחות חשובים- ההורים והמשפחה.

כולם נמצאים ומשחקים תפקידים מוגדרים מראש בתוך המערכת הסוגדת לציונים ורצוי- לטובים יותר מהאחרים, להצטיינות.

גם ההורים המודעים ביותר משתתפים במשחק ומנטרים את הציונים של ילדם בהתאם לכללים שחלו גם עליהם כשהם היו במקום ילדם.

שלא נתבלבל- הצטיינות והחתיירה אליה חשוב ביותר במיוחד בחברה הישגית כשלנו. אין לזלזל בה ולטעמי בחלט יש לחנך אליה.

יחד עם זאת, אסור לנו לשכוח ולו לרגע אחד כי מרכיב חשוב ביותר ביכולת להצטיין הנו המצויינות. חתיירה מתמדת למצויינות הנה אבן יסוד להצטיינות.

כמה שאלות חשובות לפנינו:

אם מספר הילדים הזוכים להגיע לדרגת הצטיינות כה נמוך, כיצד יחווה הרוב הצלחות על מנת להמשיך ולהתקדם ולא להתייאש בדרך?

ומה עם אותם 40% בעלי הפרעת קשב וריכוז שסיכוייהם מראש נמוכים יותר? האם נגזר עליהם לחיות בתחושת כשלון ותסכול לעד?

איור מעגל הקסמים של התודעה



תוצאות (4) נמוכות- משפיעות על דימוי עצמי (1) שזורד- המשפיע על 'אמונות ותפיסות' (2) של חוסר מסוגלות וחוסר הצלחה- המשפיעות כל פעולה (3) ירידה במוטיבציה ועשייה מועטה על מנת להצליח- שמורידים יותר את התוצאות (4) שמורידות עוד את הדימוי העצמי (1) וכן הלאה...

זהו מעגל הקסמים של התודעה.

באחד מטקסי סוף השנה, בעוד ילדים מוזמנים לקדמת הבמה לקבל תעודות הצטיינות, בהם עד שניים מכל כיתה בכל קטגוריה, עמדה לידי אחת האימהות ועם דמעות של תסכול ועצב שאלה: "למה?! למה לא כולם מקבלים? הבת שלי כל כך התאמצה השנה, מה, לה לא מגיע?! " ולאחר מספר שניות הוסיפה: "מה היא בטח מרגישה, מסכוננת שלי, מתכווצת לי הבטן! היא בטח מרגישה לא שווה!" בין אם היה זה הקטרוזיס של האם או התייחסות ישירה רק אל הבת, אנו צריכים להבין את העוצמה האדירה שיש לסיטואציה: ההרגשה- של הילדה והאם, ההשלכות- של המצב והמיצוב על הילדה והאם ותפיסת המסוגלות האישית, ועל התחושות הקשות שאנו סוחבים אתנו במשך שנים ואשר גם ילדינו יצטרכו להתמודד עמם לעוד שנים רבות.

האם ניתן לשבור את מעגל הקסמים?

שאלת מיליון הדולר היא האם ניתן לשבור את מעגל הקסמים? 'הזכות למצויינות' טוענת שהתשובה הנה- כן! באופן חד משמעי! הנחת המוצא הנה כי בכל ילד וילדה יש יכולות נפלאות. אלו הן 'אמונות ותפיסות' (2), ילד שמאמין שהוא יכול ישקיע מאמצים להצלחה: פעולה (3) אם השקיע מאמצים והתקדם, כך גם התוצאות (4) יהיו טובות יותר, עובדה שתשפיע על הדימוי העצמי שלו (1) לטובה וחוזר חלילה, אך הפעם בתחום אחר-דימוי עצמי טוב (1) משפיע על אמונה ותפיסה עצמית (2) ביכולת להצליח בתחומים אחרים, למשל הלימודיים. חתירה לשם- פעולה (3) תוביל להצלחה (2) ומכאן לדימוי עצמי טוב יותר וחוזר חלילה. זוהי דרך ברורה להצלחה!

מה החידוש?

החידוש הנו בפעילות בתחום שאינו אקדמי והכרה בהצלחותיה במסגרת בית הספר. איך זה עובד? הילד עובר תהליך המבחין בין הצטיינות למצויינות וממצב את המצויינות האישית כדבר נכסף. בנוסף, בהנחיית המורה, הוא מכיר בעוצמות הטמונות בו, ובוחר מטרה אישית להשגה עד סוף השנה. במהלך השנה, עובד הילד עם 'יומן התקדמות אישית' בו הוא מתעד את התקדמותו ברמה שבועית, עם סיכום חודשי בסיוע המורה המלווה, התומכת והדוחפת להשגת ההצלחה המיוחלת.

האם זה מספיק לילדים?

במסגרת הסקר, אמרו 72% מהילדים כי הם רוצים שיכירו אותם טוב יותר בכתה. אם נצרף לכך את תפיסתם כי 53% דרגו את 'יש לי מה ללמוד מילדים אחרים בכתה' בשלושת המקומות הנמוכים, ברור לנו כי משהו צריך לקרות כאן היות וקיים דיסוננס בין הרצון שיכירו אותי טוב יותר לחוסר הרצון ללמוד (מאחרים שיאפשר להכירם טוב יותר).

לשם כך נבנה נדבך נוסף בתוכנית והוא: 'למידת עמיתים'.

למידת עמיתים מהי?

ילד שהתפתח בתחום בו הציב לעצמו מטרה, יהפוך ל'מומחה תחום תוכן' ברגע שיכולותיו ייחשפו לכתה. הילד בוחר חלק מתחום התוכן אותו ירצה ללמד את כתתו, הוא מציג את הנושא ומלמד את חבריו את תחום מומחיותו. לאחר מכן, זוכה הילד לקבל **משוב עמיתים** ומשוב מהמורה על העשייה שהציג. את נושא המשוב לומדים הילדים באופן ייחודי על מנת להעביר משוב ממוקד, בונה ומאפשר בכתתם.

הדגשים הנם שהכל אפשרי, כל נושא מכבד את מי שבחר בו בין אם זה אוסף ג'וקים או בניית טיל לחלל. ברגע שהאפשרויות נפתחות, המגוון מתרחב, הלגיטימציה לכל ילד להאיר את נקודת החוזק שלו קיימת והאושר גדול. גם המשוב המאפשר מחזק את האפשרויות, את ההצלחות ולא מאפשר קטילות אלא כולו בדגש מינוף ופרגון.

מה אומרים הילדים?

- "אני הכי אהבתי את ההתקדמות שלי בכל יום בתחום שאני אוהבת, ואהבתי שאני מצליחה בהכל ולא "מפשלת" ושכל פעם עשיתי צעד לחלום שלי"
- "בהתחלה לא הבנתי איך אני יצליח לעשות דבר כזה ובסוף זה קרה. הצלחתי ואפילו מאוד ואמרו לי המון מחמאות...זזה ממש הרגיש לי טוב ששמו לב!"
- "נהניתי ללמד ילדים, הנהייתם להראות את התחום שבו אני הכי טוב כי מחאו לי כפיים".
- "הכי אהבתי ב'זכות למצויינות' את היכולת שלנו להציב לנו מטרה ולבצע אותה, ככה אנחנו יכולים ליהנות יותר!"
- "אהבתי שאפשר להראות לילדים אחרים במה אני טוב. נמנעתי מדברים שלא ידעתי ולימדו אותי לעשות..."
- "אני אהבתי בתוכנית שכל מה שאתה עושה השבוע אתה כותב ואתה מתקדם דרך המצויינות שלך!"
- "נהניתי שלימדתי ילדים בגלל שלא ידעו שיש להם את היכולת"
- "אני הכי אהבתי כך שלמדתי מילדים אחרים דברים שלא ידעתי עליהם כמו התחביבים שלהם".
- "אני הכי אהבתי את הפעילות שעשיתי בכיתה... וגם האמונה בעצמי ותחושת בטחון שהנה עשיתי את זה! לימדתי את כל הכיתה את תכונות המצויינות שלי!"
- "אהבתי שכל אחד יכול להביע את הכישרון שלו בדרכו"
- "אהבתי שאני יכול להראות לחבריי במה אני עוסק כי יכולתי להרגיש שגם אני יכול ללמד"
- "בזכות שהיינו ביחד ונהנינו ושכיבדו אותי והמורה שלי גאה בי."
- "סוף סוף הרגשתי שמקשיבים לי ושואלים אותי סוף סוף שאלות רציניות וסוף סוף מרגישים שאני לא סתם ילדה מזרזה עם בעיה. בכתה הם לעגו לי ועכשו אחרי המצויינות הכירו אותי ומבינים אותי יותר טוב".
- "למדנו לקבל את השני כמו שהוא. לוותר אחד לשני ולתת יותר עזרה אם לא מצליחים לנסות שוב...וגם למדנו המון אחד מהשני...למדתי הרבה על ילדים שפחות מדברים איתי והיה כיף".
- "אני הכי אהבתי את כך שלמדתי מילדים אחרים דברים שלא ידעתי עליהם כמו התחביבים שלהם".
- "הכי אהבתי בתוכנית 'הזכות למצויינות' זה שהיא גרמה לי להתאמן הרבה יותר ממה שהתאמנתי לפני התוכנית".

- "שכל אחד תורם קצת מהידע שלו ומעשיר את כולם וככה יוצא שכל אחד לומד המון".
- "הכי אהבתי את היכולת שללנו להציב לנו מטרה ולבצע אותה, ככה אנחנו יכולים ליהנות יותר!"
- "אני אהבתי בתוכנית זאת שאפשר ללמוד מאחרים וללמוד דברים חדשים והכי שהחברים והכתה מפרגנים על המצויינות שלך".
- "מההרגשה שאני חייב ורוצה בעיקר להתמיד ולהצליח".
- "אהבתי שהייתי יכול ללמוד עוד דברים בכל מיני תחביבים ושהצבתי מטרה והצלחתי לעמוד בה".
- "למשל ילד שפחות מקובל בכיתה שהוא הציג לפני הכתה כולם כיבדו אותו ומחאו לו כפיים ואפילו הוא משחק לפעמים עם המקובלים".
- "נהניתי להראות את הדברים שאני טוב בהם בכתה וסוף סוף הייתי טוב במשהו!... שכל אחד נותן מהמצויינות שבו".

מה אומרות המורות?

- "תלמידים רבים בכתתי עשו דרך משמעותית בעקבות התוכנית. כל דרך הלמידה בכתה עברה שינוי מהותי. התלמידים הפכו להיות אקטיביים ובשל כך גבר בהם הרצון ללמוד ולהצליח. האווירה בכתה שבה ילדים יכולים להוביל וללמד ולא רק בתחום הלימודי גרמה לילדים רבים להתפתח ולהעזיז לעמוד בפני חבריהם ולהעשיר ואתם" (מחנכת כיתה ה')
- "נוצרו שיתופי פעולה בין תלמידים שקודם לכן לא באו לידי ביטוי. תחושת המסוגלות העצמית עלתה מאוד והיא באה לידי ביטוי בתחום הלימודי והחברתי". (מחנכת כיתה ה')
- "גם תלמידים "חלשים" שלא בלטו עד עכשיו או התביישו להתבלט ולהציג בכתה, למדו לעשות זאת בזכות אווירת הקבלה שנוצרה בכתה. כל תחביב הוא ראוי, כל תחום עניין הוא מקובל וראוי למשוב רציני ומכובד". (מחנכת כיתה ג')
- "מסקנתי החד משמעית מהפעילות השנה היא לעודד, ליזום ולאפשר ואפילו לדחוף תלמידים שקטים וביישנים... כל דבר שהם מרגישים שהם טובים בו שירצו להציג וללמד את ילדי הכתה. נחשפתי לחוזקות של ילדים שלא הכרתי קודם ואני מודה שהשינוי הגדול חל אצלי בעניין זה" (מחנכת כיתה ג')
- "התהליך מלמד את הילדים שניתן להתקדם ולהשתפר מכל נקודת זינוק" (מחנכת כיתה ה')
- "קשייו באו לידי ביטוי בתחומים רבים... ילדים סרבו להיות אתו ולשבת לידו... בסיום ההדגמה כל הילדים מחאו כפיים והחמיאו, על פניו הפוע עיניו זהרו. בסיום הפעילות אמר לי... "זה היה היום הכי מאושר שלי בבית הספר...!". (מחנכת ה')
- "לכל ילד יש מצויינות הוא טוב בה. אם תלמיד לא טוב בלימודים הוא יצליח בחיים בתחום שהוא אוהב. זה הרבה יותר חשוב. הלוואי וגם אני הייתי הולכת אחר האהבות שלי בחיים. יש לי הרבה מה ללמוד". (מחנכת ד')
- "תלמיד שלראשונה זכה לשבחים מחבריו על תחום מוזיקלי שעד כה לא בא לידי ביטוי. מה שראו חבריו היה את חוסר הביטחון שבו ואת תחושת הנחיתות שהראה. ברגע שיכול היה לעמוד מול כולם, לנגן ולקבל משוב אוהד הוא זכה להיות שווה בין שווים. הוא כבר לא היה נחות מאחרים". (מחנכת ה')
- "עצם העניין שלא מדדו את התלמידים מי טוב יותר באותו סרגל מדידה כמו שהיה נהוג עד כה, אפשר לילדים רבים לפרוח ולהרגיש בעלי ערך עצמי. ניכר כי ילדים רבים אוהבים יותר להגיע לבית הספר. בין התלמידים נוצרו חברויות שונות ואחרות שלפעמים הפתיעו גם אותי. עצם זה שאין תחרות וכולם טובים ובעלי חוזקות נתן תחושה מאוד נעימה של מסוגלות אישית". (מחנכת ה')
- "גם אני כמו התלמידים מאוד נהניתי מהפעלת התוכנית. היא הפכה להיות אורח חיים בכתה ולא "תוכנית" שצריך לבצע כי כך נאמר. שיתוף הפעולה בין התלמידים, שיפור האקלים החברתי והעלאת הישגים הלימודיים כתוצאה מכך שכל תלמיד הרגיש שווה ערך לחבריו ובעל יכולת גרמי לי לתחושה של "וואו". לא זכורה לי שנה שבה כל כך נהניתי ללמד". (מחנכת ה')



הסטטיסטיקות?

השינויים שחלו בילדים מרשימים ביותר גם מספרית

א. רצון שיכירו אותם טוב יותר:

בתחילת השנה 72% מהילדים רצו שיכירו אותם טוב יותר.

בסיום השנה 86% מהילדים טענו כי מכירים אותם טוב יותר.

התוצאות עלו על ציפיות הילדים!

ב. למידה מאחרים:

בתחילת השנה 47% מהילדים דרגו גבוה את 'יש לי מה ללמוד מילדים אחרים בכתה'

בסיום השנה 71% מהילדים דרגו גבוה את 'יש לי מה ללמוד מילדים אחרים בכתה'

הפער מעיד על עליה של 51% בשינוי תפיסת הילדים את חבריהם כבעלי מטען ראוי עבורם ללמוד ממנו. פער מרשים

ביותר המעיד על עבודת עומק שנעשתה בכתות.

ג. הנאה מלמידת העמיתים:

91% מהילדים העידו על הנאתם מלמידת העמיתים.

הילדים נחשפו למגוון יכולות, תחומי ידע, יכולות והתנסות אישית שהפכו את הלמידה למהנה ומעניינת. כמו כן ציינו הילדים פעמים רבות את אפקט ההפתעה לו זכו כאשר ילדים אשר לא מוצבו חברתית ו/או לימודית הפגינו שליטה בתחומים שונים והפתיעו את עמיתיהם.

הערך המוסף הנו בכך שזכו לשבירת דפוסים- עצמית וחברתית אליהם. רבים מהם זכו ב"חיים חדשים" בתוך המסגרת

הבית ספרית הן בהערכה והן בתפיסה עצמית וסביבתית.

ד. רכישת חברים חדשים כתוצאה מהפעילות בכתה:

66% מהילדים העידו על רכישת חברים חדשים בעקבות הפעילות.

נושא זה ראוי להתייחסות מיוחדת- המורים מקדישים זמן רב לעבודה על הפן החברתי והבן אישי בין הילדים בכתה ללא

הצלחות בקנה מידה זה.

אנו מאמינים כי ההצלחה

ה. ובשנה הבאה לאן?

93% מהילדים אמרו כי יציבו לעצמם מטרה מאתגרת יותר בשנה הבאה.

הילדים מצפים להצלחות נוספות וטוענים כי יאתגרו את עצמם. 93% הנו נתון מרשים ביותר.

הזכות למצוינות שמה לה כמטרה לאפשר לכל ילד וילדה במערכת החינוך להכיר ולפתח את מצוינותם האישית

ולזכות בהכרה מעמיתיהם וממערכת החינוך, ללא קשר להישגיהם הלימודיים.

זכינו לעבוד עם צוות נפלא וההצלחות מדברות בעד עצמן.

לפרטים נוספים, סרטונים ועוד היכנסו אל: <http://www.neverest.co.il/hazchut-lemetzuyanut.html>